

Eesti muinasjutud jõuavad laia maailma. Aga meile?

Jyrgen Rooste 28.10.2005 Sirp

Muinasjutuvestja ja tõlkijad Tondisoos talgutel, suvi 2004. Ülal Lembi Loigu ja Risto Järv, all Piret Päär, Heili Einasto ja Veronika Kivisilla.

Eesti muinasjutud jõuavad laia maailma. Aga meile?

Intervjuu Piret Pääri ja Anne Tärnpu koostatud uue ingliskeelse eesti muinasjuttude valimiku “Estonian Folktales. The Heavenly Wedding” (Varrak, 2005) ühe koostaja Piret Pääri, ühe tõlkija Veronika Kivisilla ning toimetaja-tõlkija Risto Järvega.

Mida tähendab olla muinasjutuvestja? Igaüks võib ju mõne loo rääkida, aga too vestja on ikka üks teistmoodi inimene? Mida see tähendab vaimselt, sotsiaalselt, majanduslikult?

P. P.: No vaata, minuga oli nii, et mina olin enne jutuvestjaks saamist koolitaja, olin täiskasvanute õpetaja.

Kõige enne olid sa ju näitleja.

P. P.: Jah, olin näitleja. Aga jutuvestja ei pea olema näitleja. Olen kuulnud häid jutustajaid, kes ei ole näitlemisega üldse mitte kokku puutunud, aga nad on niiiii head jutuvestjad, et teevad su oma lugudega ära vaat et kogu eluks. Jutuvestmise vägi on kuskil mujal peidus.

Olla jutuvestja tänapäeval... Vaimselt ja majanduslikult tähendab see vabadust/võimalust rännata ajas ja ruumis, väga kiiresti ja väga odavalt. Heade kuulajate puhul ka rännakuid heas seltskonnas...

V. K.: Jutuvestmine on tõesti ainult mingi piirini õpitav, nagu nii mõnigi teine kunst. See on ikka rohkem kutsumuse asi, et kellestki hea jutuvestja võiks saada. Või üleüldse jutuvestja.

Ma olen mõnikord lugude rääkimise kunsti oma oskuste kohaselt kasutanud – kas või koolitöös –, sest ma olen aru saanud, et võid seletada, et rahvajutt on see ja see, aga kui lugu juurde ei jutusta, kas või kehvasti, siis ei jõua pelk teooria kohale. Ma just hiljuti katsetasin 7. klassis ja on näha, et nõnda saavad õpilased aru, mis on muistend, mis on muinasjutt, missugune vägi neis olla võib. Oli ka üsna selge, et osal ses vanuses noortest oma muinasjutukogemus või -mälestus puudub või on ununenud.

R. J.: Tõesti, ega ka varemalt, meie esivanematel taluperes pole jutuvestja kunagi olnud igaüks. Suviti rahvaluulet ekspeditsioonidel kogudes olen ikka kohanud mälestusi jutumeestest, keda käidi kuulamas pärast tööd hulgast taludest kokku või ka teistest küladest.

Neid endisaegseid vestjaid ja nende järeltulijaid leiab küll veel, iseäranis Setumaal, kus olen käinud ka kahel viimasel suvel jutte kogumas. Aga üks juttudega on nagu võõrkeelega: kui lapselapsed suureks kasvanud ja sul pole neid kellelegi rääkida, siis lähevad nad tasapisi meelest. Seepärast on hea, et linnades on just selliseid tänapäeva jutuvestjaid, kes räägivad pärimuslikke lugusid ka täiskasvanutele.

Kui suur on praegu eesti muinasjutuvestjate kogukond? Need inimesed, kes omavahel suhtlevad...

P. P.: Pole suur. Tegutsevad mõned niinimetatud jutuvestmisklubid. Viljandis Jutuveski; Raplamaal Pööripäevaklubi, Tallinnas kogunetakse mõnedel puhkudel Liivaku lasteaia juures. Need on enamasti lasteaiaõpetajad ja õpetajad. Eesmärk on vahetada lugusid. Valitakse mingi teema ja tulla kokku jutustama. Teinekord meisterdatakse midagi või tehakse süüa. See on selline tänapäeva uustraditsioon.

Aga professionaalseid, selliseid jutuvestmisega leiba teenivaid jutuvestjaid Eestis nagu polegi. Ma mõtlen inimest, kes ilma mingeid abivahendeid (nukk, lavaruum jne) kasutamata lugusid pajatab.

Kes sa siis oled?

P. P.: Ma olen nagu poole kohaga professionaal.

R. J.: Eks muidugi, palju siis varemaltki jutustajate seas professionaale on olnud, enamik jutuvestjaid ongi olnud just seesugused, päeval tegid talutööd ja õhtul olid jutuvestjad. Samas on mulle ikka muljet avaldanud üks kirjutus meie naabrite soomlaste jutuvestjast: kolmekümnendatel võtsid metsatöölised enda sekka ühe mehe, kes pidigi ainult puhkepausil ja päeva lõpul jutte rääkima. Kui meeste tööperiood lõppes, panid töömehed talle kaubusse kokku vist enamgi kui mehed ise olid igäuks teeninud. Nii oli siis jutuvestmine sama hinnatud kui raske metsatöö.

Kui mõelda, et tänapäeval on vestjateks õpetajad ja lasteaiakasvatajad... Siis on see peamiselt naiste kogukond. Kas Pulga-Jaan on nõnda väga erandlik nähtus?

V. K.: Üsna. Andry Ervald on teine erand. Mujal maailmas on tõepoolest jutuvestjaid põhiliselt mehed.

R. J.: Kui vaadata arhiivandmeid, siis ka Eestis on kogutud rahvaluule suurokogumise algusaegadel pisut üle saja aasta tagasi muinasjutte peamiselt meeste käest. Hiljem aga tulevad jutuvestjatena esile naised ja mida aeg edasi, seda enam. Eks põhjus võib suuresti olla see, et kui varemalt räägiti muinasjutte sageli täiskasvanutele, siis hiljem on need vaid lastele ja see ju pigem naiste pärusmaa. Ka Setumaal olen muinasjutte kuulnud peamiselt naistelt, aga see-eest nood mõned meesmuinasjutuvestjad, keda samuti kohanud olen – need on ikka olnud väga vägevad.

P. P.: Kunagi Andryga rääkisimegi sellest, miks see niimoodi on, miks nüüd tädid ajavad seda asja. Andry oli siis välja mõelnud, et kui miski hakkab kaduma, siis naised peavadki seda hoidma. Nemed oskavad hoida ja säilitada. Ja siis, kui on aeg jälle käes, pangad ja ärid on kõik mehi täis, äkki siis tahavad nad jälle tagasi jutuvestmise juurde tulla. Vaat vanasti oli õpetaja ka mees, nii kodune on veel sõna “koolipapa”, mitte “koolimamma”...

V. K.: Rocca al Mare koolis töötab jutuvestja Meelis Holsting, kes võetigi tööle jutuvestjana, kuigi tal on muid kohustusi ka. Tema lood peaksid täiendama inimeseõpetuse ainet. Ma arvan, et see on ainukene kool Eestis, kus jutuvestja palgal on.

Väga paljudele koolilastele ei ole isegi unejuttu loetud, rääkimata sellest, et ema ja isa oleks näiteks pika ja tüütu bussisõidu ajal jutustanud muinas- või muidu jutte. Kurb. Oleks hää variant, kui iga koolipapa või -mamma oleks natukenegi jutuvestja...

Kuidas muinasjutuvestjad omavahel Euroopas ja maailmas praegu suhtlevad, on see organiseeritud või pigem juhuslikku laadi? Või muinasjutuline, täis laagritulesid ja tähistaevast sünge metsa kohal, kus siis lõkke ümber räägitakse muinasjutte?

P. P.: Organiseeritult seda täpselt tehaksegi. On väga rahvuslikud jutuvestmise ühingud, seltsid, lokaalsed jutuklubid. Käib tõsine koolitustegevus. Tohutult jutuvestmisfestivale. Seal leiab muidugi kõike: laulik-jutuvestjast kuni nukuga näitlejani. Meie suhtleme siin rohkem Skandinaavia juturahva algatatud World Storytelling Day jutuvestjatega. Seda jutuvestmispäeva tähistatakse kevadisel pööripäeval. Ja seal on osalejaid üle kogu maailma... Lepitakse kokku mingi teema, eelmisel aastal oli selleks "Sild". Jutuvestjad siis oma kodustel jutuüritustel või mõnel suuremal maailma festivalil sel teemal lugusid pajatavadki. Vahetatakse lugusid meilidega ka omavahel.

V. K.: Ka "Taevase pulma" puhul oli ülemaailmsest jutuvestjate netipesast kasu. Piret saatis sinna raamatu kaaneteksti, et uurida, kuidas kõlab, kui mõistetav on, kuidas äkki veel paremini saaks...

Indiaani pühasid jutuvestjaid, kes kõiki oma lugusid võõrastele rääkida ei tohi, ka oled näinud?

P. P.: Veronikaga kohtasime Iirimaal lakoota rahvusest Dovie Thomasoni, oma kogukonnas väga hinnatud jutustajat. Rääkis ainult oma suguharu lugusid. Ja ta mainis, et teda väga pahandab, kui keegi räägib indiaani lugusid mõistmata, millest need jututavad. Hoiatas: kui ei oska, kui ei tea tagamaid, siis ei tohi lugusid puttuda ka!

Kui heaks saab hinnata seniseid eesti muinasjuttude kogumikke? Mõtlen eeskätt maakeelseid. Mis meil veel puudu, tegemata on, n-ö lihtsale lugejale kättesaamatu?

V. K.: Niipalju, kui ma kursis olen, on autori- või seatud muinasjuttude kogumikke ilmunud küll. August Jakobson, Juhan Kunder. Aga selliseid, kus oleks ainult autentne arhiivimaterjal, on vähe.

P. P.: Eks me kõik ole kasvanud ju Kreutzwaldi "Ennemuistsete juttudega" koos. Need on lugemislood, väga raskesti jutustatavad. Kui sa lapsena loed neid, siis on see täitsa põnev. Aga kurb on see, et rahvajuttu kõrvale pakkuda on nii vähe. Inimesed võõranduvad lugudest. Peab elus hoidma seda meie kunagi arhiivi kogutud jutumaterjali.

V. K.: Lisaks vanale väärtmaterjalile tänapäeva folkloori asjad, mida on juba kogutud... Aga välja antakse rohkem teaduslikke artikleid selle kohta, mis olemas on, aga asju endid mitte. Inimesi huvitab nii vanem kui ka tänapäevane autentne folkloor kindlasti, kui see on loetavalt, mõistetavalt esitatud.

R. J.: Tõesti, mina olen ka kuulnud ühe või teise käest, et folkloristid istuvad oma suure materjalikuhja otsas, aga välja ei anna midagi. Õigustuseks või õigemini seletuseks võib aga öelda seda, et osalt on see tingitud n-ö teaduspoliitilistest põhjustest. Jutuvestjatele suunatud väljaande tegemine, toetugu see siis arhiivitekstidele või mitte, ei ole teadusmaailma "töö tulemuslikkuse" hindajate jaoks piisav. Seega sellist ettevõtmist näiteks kirjandusmuuseumi või Tartu ülikooli folkloristilt ministeeriumide kohustuslikes aruannetelahtrites ei oodatagi – või kui, siis vaid tehtuna muule tööle lisaks. Ega see pole muidugi mingi vabandus. Aga üksjagu neid populariseerivaid väljaandeid folkloristidelt ikka ilmub ka.

P. P.: Seda küll. Üks väga ilus ja võimas raamat ilmus folkloorirahvalt eelmisel aastal Järvamaa jutupärimusest, "Arad teed ja salaveed". Ei saa ütelda, et pole üldse seda sorti väärt raamatuid, aga lihtsalt oleks vaja rohkem. Meie kõige paremad kogumikud ilmusid 1950ndail: "Marjakobar", "Üle õue õunapuu". Noil aastail ilmus folkloorirahva toimetusel, väga häid jutuvälimikke. Ka oli see aeg, kus üldse ilmus hulk häid maailma- ja vennasrahvaste muinasjuttude kogumikke. Ja tänapäeval on see äkki kirjastajatele nii raske. Vahepealsetel aastatel ilmus küll ka eesti rahvajutte mitmetes folklooriväljaannetes nagu antoloogias "Eesti

muinasjutud” (1967), “Igal puul oma juur” (1989), aga need ei ole mõeldud argilugejale lugemiseks ja edasi jutustamiseks. Pealegi hirmutab tänapäeva lugejat juba ka murdekeel. Koostöös folkloristidega andsime Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskusega ise välja kolm jutukogumikku. Eesmärk on tutvustada Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduvat kindla kihelkonna rahvajutupärimust. Aga ka nende raamatute puhul nägin kurvastusega täiskasvanute murdekeele hirmu.

R. J.: Mulle tundub, et kõige paremini saabki tekitada selliseid väljaandeid siis, kui ettepanek tuleb kuskilt mujalt – nii nagu tolle Järvamaa raamatu puhul Järvamaa maavalitsuselt või seegi praegune raamat, mida on ju puhtalt Piret eest vedanud ja tegijad kokku otsinud. Kui nõudlus – ja nõudlejad – on olemas, küll siis leiab ka folkloriste, kes kaasa löövad.

Mis tingis ingliskeelse kogumiku vajaduse?

V. K.: Saksa ja vene keeles on olukord parem, aga inglise keeles polnud suurt midagi välja pakkuda. Juba siis, kui käisime 1999. aastal Iirimaal, oli märgata ingliskeelsete inimeste huvi meie muinasjuttude vastu, aga polnud midagi lugeda anda. Siis ei jäänud muud üle kui ise kobamisi neile jutustada.

P. P.: Muidugi, nii ongi kõige õigem. Kui oleks ainult võimalusi käia ja rääkida, siis jääkski ainult suulise pärimuse peale. Mulle see väga meeldiks, kui ma saaksin nõnda mööda maailma rännata, ise lugusid juurde korjata, jutustada.

R. J.: Seda kurba tunnet olen tõesti ka ise läbi elanud, et välismaa folklorist näitab säreilmselt Kreutzwaldi muinasjuttude ingliskeelset väljaannet. Ja kui siis mõtled, mida vastu pakkuda, siis – ega polegi. Kõige tähtsam on tõesti see, et oma rahva muinasjutte ei esindaks teistele rahvastele ainult kirjanduslikud töötused, vaid ka suulised tekstid headelt jutustajatelt.

V. K.: Muinasjutuvestja kuuleb loo ära, see jääb talle meelde. Aga tavaline inimene tahaks seda hiljem uuesti lugeda, ühesõnaga lugu veidi kindlamalt endale hoida. Talle on seda raamatut vaja. Enamik inimesi mäletab kord kuulnud loost ainult algust, lõppu või kuulamisel kogetud emotsiooni, aga ainult jutuvestja on võimeline sama lugu hiljem edasi jutustama.

P. P.: Seda raamatut tegema julgustasid teised jutuvestjad, Ungarist, Šotist... Nende huvi meie rahvapärimuse vastu. Ja veel üks asi: mul on nii häid teiste rahvaste ingliskeelseid rahvajuturaamatuid riulis ja need on mind palju elus aidanud. Mulle tundus kuidagi ebaaus, et meie lugusid pole muu ilma jutusõbrale.

Mis on see, mis eesti muinasjuttudel on ingliskeelsesesse ruumi juurde anda – ja selle linqua franca kaudu ka teistesse, muidugi?

V. K.: Kui iiri lugudega võrrelda, siis need on hästi läbi komponeeritud, eesti omad enamasti lihtsad ja maalähedased. Sõnavara poolest on need sageli hästi arhailiseks jäänud. Rüütlitemaatikat pole meie muinasjuttudes peaaegu üldse. Aga süžeed on ikka rahvusvahelised, nõnda ei saagi öelda, et meie muinasjuttudel oleks mingi väga eriline roll, tüübid on ikka samad. Võib leida peaaegu samasuguse loo mujaltki. Eesti juttudes on tegelikult olemas kõik see mis mujalgi, on ka veidi toda iiri komponeeritust. Sellist sürrealismi nagu ungari lugudes on tihtipeale jälle just setu lugudes.

R. J.: See on tõsi küll, et jutumotiivid on ju hästi korduvad üle ilma või vähemalt Euroopa. Siinses kogumikus on ikka ka mitmed seesugused, mille süžeeid Lääne-Euroopas tuntutest üsna erinev ja omapärane. Mõned lood on ka päris erinevad, nagu näiteks “Söepuder”. Eks see käib ennekõike just Setu alalt pärit tekstide kohta.

Millised lood said sisse valitud? Kas põhimõtteks oli, et oleks igast asjast natuke, et võimalikult palju eri liike ära katta, või et oleks kõige põnevamad-ootamatud-naljakamad-tundmatumad lood?

P. P.: Idee oli palju mahukam. Eeskujuks R. Kvidelandi raamat “Scandinavian Folk Belief and Legend”. Tahtnuks, et põhirõhk oleks muistendilisel materjalil. Sellel, mis on kadumas, mida vähem teatakse. Mis on ka rahvusvahelise liikumisega, aga kannab teinekord lokaalsemat värvingut kui muinasjutt. Näiteks, mind huvitab väga, mida teevad ühe või teise rahva haldjad. Kui muinasjutte räägin, pean teadma ka muud, mis uskumustega tegemist, mis lugude taga veel peidus. Meie haldjatest pole näiteks šoti jutuvestjal kuskilt lugeda. Sellise põhjaliku raamatu tegemiseks peaks palju inimesi oma igapäevatööst vabaks saama, ja raamatule pühenduma. Nii jäid enamasti muinasjutud sõelale ja valituks said Anne Tärnpu ja minu meelisjutud. Võimalikult sellised lood, mida ollakse vähem kuulnud, sest meie selliseid jutustamegi.

V. K.: Lood on valinud jutuvestjad ja nii on kindlasti kõige õigem. Tõlkimisel oli tore see, et meie võtsime loo kätte või Piret tuli seda jutustama ja me kõik imestasime, et mis lugu see üldse selline on, mõni lugu polnud algul kohe loo moodigi. Ja Piret hüüatas, et kuidas, see on ju mu lemmiklugu! Siin on üsna kummalisi ja ootamatuid jutte küll, mis end kohe ehk ei avagi...

R. J.: Mõni lugu sai tõesti “selgeks” alles siis, kui seda esitati. Olime kõik neljakesi ka ennem lood üle lugenud, aga nii mõnigi kord tulid jutu olulised rõhud välja alles jutu kuulamise käigus. Ju käib sama ka koostaja kohta: paari loo puhul tegi Piret väljajätmissotsuse seda ette jutustama hakates.

Kui tõlkimine läbi sai ja toimetamiseks läks, siis vormistasime ühe olulise toimetuspõhimõtte: jutustaja tahe on peamine. Folkloristile oli see esmahetkel üsna tavatu. Aga kui otsisin välja ja võrdlesin juba pärast tõlkimist tekste algtekstidega rahvaluulearhiivis, siis selgus, et nii nagu iga jutustaja teeb jutustades muudatusi, nii olid muudatusi teinud ka varasemad väljaandajad ja toimetajad. Mõnigi kord selgus, et olime tõlkinud päris teist asja, kui algne jutustaja või koguja kirja pannud. Siin otsustasimegi, et kuna see on jutustajate kogumik, siis jääb lõplik sõna jutustajale: kui algtekstis olnu jutustajale sobis, arvestasime seda, kui ei, otsustas jutustaja. Ehk kuigi kõik lood on pärit endisest ajast, on mõned läbinud küll kaasaegse filtri.

Kui terav see vahe on, rääkida mingit vana-vana juttu või sattuda lihtsalt ühel õhtul täitsa uue otsa, mis ise tuleb?

P. P.: Mina püsin ikka rohkem raamides. Aga see oleneb kuulajast ja olukorrast. Mõnikord on nii, et ei saa seda lugu niiviisi edasi rääkida. Et publik kaasa tuleks, pead tegelastega kuhugi kõrvale põikama. Aga Anne Tärnpu on palju improvisatsioonilisem, võimsam jutustaja.

Selle üle te võite vaielda, üksteist kiita. Mäendseid konarusi ja takistus selle raamatu valmimise teel oli? Kas vahepeal oli tunne ka, et jääb katki või tegemata?

P. P.: Mina saan rääkida organiseerimisraskustest. Küllap Ristol toimetajana olid omad, tõlkijail jälle omad. Kõigepealt oligi vaja leida tõlkija. Raske see oli, sest paljudel palju tööd, mõned aga ei riskinud rahvajutuga pusima hakata. Tegin ka ühe salaproovi: saatsin “Luhast leitud naise” neljale inimesele tõlkida. Ehmatusega sain tagasi aga neli erinevat teksti. Sealt see mõtegi, et on vaja hoopis tõlkijaid, kes suudaksid omavariantidele toetudes ja sõbralikus koostöös selle kõige mõnusama pesa meie lugudele meisterdada. Saime kokku suvelaagrites, mina rääkisin jutud ära, vahepeal tegin süüa, tõlkimise põhirõhk oli Veronika, Heili ja Lembi kanda, Risto folkloristina andis samas kohe nõu ja jälgis jutu stiili. Ideaalis oleks teises kambris võinud kohe toimetajate töögrupp tegutseda...

Pärast järgnes veel suur hulk tööd. Janika Oras tegi noodistused, Risto Järv ja Kristi Salve kirjutasid kommentaarid, sest väga tähtis on teada saada, kust need lood tulevad, kuidas kuskil arenevad. Kiidetud on väga raamatu kunstnikku Kadri Roosit, kes on väga soojalt lood lahti

joonistanud. Raamatu toimetamisega oli tegevuses tõesti palju inimesi. Nii siin Tallinnas kui mujal Eestis ja üle mere Inglismaale välja. Kõige raskem oligi otsida kogu aeg abilisi. Esimest korda elus tundsin tohutut sümpaatiat muinasjuttude vastu, kus kangelane kohtab erinevaid kummalisi abimehi: mõni näeb kaugel, mõni sööb palju, mõni jookseb kiiresti...

R. J.: See tõlketöö meenutas nagu ühiste koosistumiste või tubatöötalgute kommet – kus tehti ühiselt tööd ja seejuures räägiti jutte. Aeg-ajalt esitati siis ka ju mõistatusi ja meile oli tõlkides ka ühe või teise sõna tähendus või jutustaja kasutatud kujund tõeline mõistus, mille üle pikalt arutleda. Mõnikord saime abi üksteiselt, mõnikord jutustajalt, mõnikord aga alles hiljem mitmeid samalaadseid arhiivitekste läbi vaadates.

V. K.: Keegi tõlkijaist ei olnud varem sellist asja ette võtnud ega teadnud, mida see endast täpselt kujutab. Hakkasime suure entusiasmiga pihta ja alles siis saime aru, kui raske see on. Ühel hetkel sai kõige olulisemaks see, et tõlge oleks endiselt jutustatav, et ta poleks kirjanduslik. Me üritasime äärmist lihtsust alles jätta. Eesti lugu iseloomustab enamasti selline lakoonilisus, sõnade, omadussõnadega eriti, ei liialdata, laused on enamasti napid lihtlauseid. Aga kõik saab väga hästi öeldud, sageli tundus, et inglise keeles polegi seda võimalik nii hästi ja nii lihtsalt öelda.

R. J.: Kuigi seda peab ütlema, et mõned lood on jälle teistpidi, üpris keerulise ja sellise ilutseva sõnastusega. Ka rahvaluulearhiivi on oma saadetisi saatnud igasugused esitajad ja kirjutajad. Kui ikka originaal oli ilutseva sõnastusega, siis natuke on ka tõlkes seda püütud säilitada – kui hästi see meil õnnestus, on juba lugeja otsustada.

Kuidas see teos levima hakkab või on juba hakanud?

P. P.: Lähed Eestis raamatupoodi, ostad selle sealt ja kingid oma sõpradele välismaal. Nii ta vist ongi.

Kas säärast raamatut ei saa maakeeli olema? Oleks sel mõtet ometigi ju? See on ju ka imeilus: rahvamustrid ja illustratsioonid varieeruvad iga looga.

V. K.: See on olnud kõigi inimeste, kes seda raamatut on näinud, esimene küsimus. Mitte ainult neil, kes inglise keeles lugeda ei mõista või ei taha. See mõte on ka meil pikemat aega juba. Varrak seda ilmselt ilmutada ei võta. Mõni teine kirjastus on võtnud kaaluda.

R. J.: Kuna pea pool lugudest on küll ka varem juba ilmunud – ehkki päris ammusel ajal –, siis tegelikult oleks eestikeelse raamatu puhul asi veelgi mõttekam, kui sellise raamatu juures oleks ka CD koos esitusega koostajatelt-jutustajatelt enestelt. Siis oleks näha, kuidas jutustajad ise ühes või teises esituses mingit lugu muudavad. Olemegi natuke selles suunas plaane seadnud.

P. P.: Ja raamatu esitlusteks võiks saada jutuõhtud, kus räägitaks veel hoopis omamoodi, täpselt nii nagu kuulajad ja olukord seda suunavad just sel hetkel.

V. K.: Muude rahvaste kogumikel on ka sageli juures plaadid, nt kus ungari keeles jutustatakse lugusid. Isegi kui aru ei saa, on see põnev. Kui sinna juurde ka pillimängu osa tuleb...

P. P.: Ja rahvamuusika kohe kindlasti, mõni unelaul ka... Et saaks õppida ka jutu järgi, kui jutuvestjat ennast pole, siis kas või plaadi pealt kuulduliselt. Andry Ervald kord ütles nii: "...Me elame selles ajas, kus kõik on nii õhkõrn; kus suured tornid kukuvad, ja tähtsad mehed langevad; kus Internet võib sul igal suvalisel hetkel kinni joosta; kus rong võib kraavi minna, raamatud ära põleda. Aga jutuvestmine jääb."

On parim aeg aastas jutuvestmiseks, head pajatamist.